

Trnité cesty
do říše
Nippon

Pavel Langer

TRITON

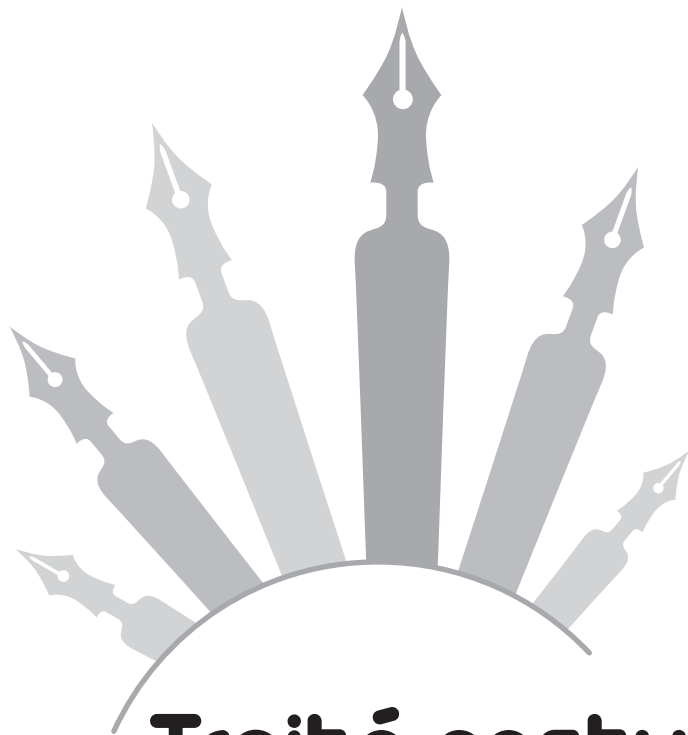

TRITON
Praha / Kroměříž

**Trnité cesty
do říše
Nippon**

Pavel Langer

Trnité cesty do říše Nippon

Pavel Langer

Stanislav Juhaňák – TRITON

Pavel Langer

Trnité cesty do říše Nippon

Tato kniha ani žádná její část nesmí být kopírována, rozmnožována ani jinak šířena bez písemného souhlasu vydavatele.

Copyright © Pavel Langer, 2014
© Stanislav Juhaňák – TRITON, 2014
Cover © Renata Brtnická, 2014

Vydal Stanislav Juhaňák – TRITON,
Vykáňská 5, 100 00 Praha 10
www.tridistri.cz

ISBN 978-80-7387-813-9

Obsah

1. kapitola

Dlouholeté přípravy

Ozývá se Daleký východ	10
Přichází Monty	13
Do Ameriky s prázdnou kapsou	18
Monte a Japonci	29
Micuo v Bratislavě a co bylo potom	33
Příběh o krasavici v ČSA	38

2. kapitola

Bloudění v tajemstvích bájně říše

První kroky v říši Nippon	42
Další kroky v říši Nippon	54
Z deníku gajdzina	60
V divadle kabuki	70
V říši záhadného písma	73
Ano, my dnes nemáme zmrzlinu	82
Nikdy neztrať svou tvář!	86
Zázrak, nebo uvědomělá disciplína?	95
Tentokrát horu Fudži nevidíme	101
Blíže k Buddhovi	103
Výběr z japonských zvláštností	107
Džudo	107
Sumo	107
„Ča-nó-ju“ čili čajový obřad	109
Gejši	110

3. kapitola

Druhá cesta do Japonska

1984 – Nečekané komplikace	114
Ani posila v ČSA to nezvládla	118
Na Havajských ostrovech	121

Šigeru – můj druhý japonský přítel	126
V národním parku Nikkó	128
Vzpomínky na Tokio	131
Ginza	131
Směr císařský palác	132
Světové hlavní město elektroniky	134

4. kapitola

Do Japonska po pádu totality

1999 – Poslední cesta do Japonska	138
Na sjezdu v Jokohamě	141
Poslední den s dobrým přítelem	142
Asakusa	143
Plavba po řece Sumida	145
Šindžuku a hora Fudži	147

1. kapitola

Dlouholeté přípravy

Ozývá se Daleký východ

Po dvou letech plnění vojenské povinnosti pozůstávající ze čtyř měsíců pobytu ve škole pro záložní důstojníky zdravotní služby v Hradci Králové a jedenadvaceti měsíců ve funkci lékaře a v hodnosti podporučíka u těžké dělostřelecké a raketometné divize na Moravě se vracím v červenci 1959 domů, do slušného pokoje s ústředním topením a vlastním nábytkem, který obýváme ve slavném vinařském městečku Modra nedaleko Bratislavy.

Nacházím tu pouze prázdný pokoj, protože manželka Anka, magistra farmacie, dojíždí denně vlakem do lékárny v Seredi, kde pracuje jako vedoucí. Já zase budu od zítřka denně dojíždět vlakem do Bratislavy, do práce v Endokrino-logickém ústavu SAV, kde jsem pracoval již čtyři roky před nástupem na vojnu.

Abych však splnil svou dvouletou touhu, nejprve si pustím z dlouhohrající desky tu „pátou“ Beethovenovu symfonii – „Osudovou“ – a raduji se společně s Mistrem, že se podařilo zvládnout ty těžké údery osudu nejen mně, ale také Ance, jež v této chvíli sedí ve vlaku na cestě domů. Ještě celý rok tam bude každý den cestovat, zatímco já zase opačným směrem – do Bratislavy, než se tam pak konečně přestěhujeme do družstevního bytu.

* * *

Endokrinologie je stále ještě popelkou i ve světě, ale tam jsou o kus dále. Je už jasné, že poruchy endokrinních žláz vyvolávají vážná onemocnění, ale vše je zahaleno rouškou zatím nepoznaných tajemství. Už známe několik způsobů, jak tyto choroby léčit, ale málo je těch, které se dají skutečně vyléčit. Až po desetiletích se ukáže, že všechny ty tajemné procesy probíhají na úrovni molekul, které však tenkrát byly pro nás nedostupné. My se jen pomalu dostáváme z úrovně orgánů na úroveň buněk a začínáme poznávat úlohy někte-

rých buněčných částic, jako je jádro, mitochondrie a další. Studium úlohy molekul je zatím jen nedostupným snem, ba zdá se nám, že asi nebude přístupno nikdy. Nedovedeme si vůbec představit, jakými metodami by se to mohlo zkoumat.

Americký časopis „Current Contents“ však přináší každý týden nadpisy prací publikovaných ve světových vědeckých časopisech i s adresami autorů. Naše finance stačí sice jen na několik korespondenčních lístků měsíčně, které zasíláme autorům námi vybraných prací letecky se žádostí o separátní výtisk jejich práce. V oné době jsme jinou možnost získání informací ze zahraničí neměli. Odpovídají nám však jen někteří, asi proto, že jim nic není po jakési Bratislavě. Ale každá sebemenší informace je pro nás stejně neocenitelná.

Jednoho dne jsem nesmírně zatoužil po článku o enzymech ve štítné žláze, který napsal v dalekém japonském městě Maebaši doktor Micuo Suzuki. Tak tedy posílám i jemu takový lístek, co kdyby náhodu odpověděl? Za dobré dva měsíce vzrušeně otvírám velkou obálku s exotickými známkami. Když vytáhnu separátní výtisk žádaného článku, hned mě osloví věta „No more Hiroshima and Bikini!“ s jeho podpisem, připsaná rukou na horním okraji.

Jak mu poděkovat? V té chvíli mne nenapadá nic jiného než okamžitě koupit pohlednici bratislavského hradu s Dunajem – jiná tenkrát nebyla – a poslat ji se vzkazem „No more Hiroshima and Bikini!“ do dalekého města Maebaši, které jsem ani nemohl na své mapě najít. Vždyť přece v tomto názoru na atomovou bombu se úplně shodujeme!

Za dalších pár měsíců mi některá z námořních lodí přiveze z Japonska dopis, kde Micuo napíše, že je členem „Výboru japonských vědců proti atomovým zbraním“, a velice se raduje, že i v naší krajině jsou lidé se stejným názorem. To bylo koncem roku 1959.

Další výměna dopisů o problémech kolem štítné žlázy probíhá mezi námi zhruba dvakrát ročně. Poslal jsem mu i svůj článek o štítné žláze, který mezitím vyšel v zahraničí. Někdy během roku 1962 dostávám dlouhý dopis, kde Micuo velmi podrobně rozebírá význam mezinárodní výměny

vědeckých pracovníků. V té chvíli jsem netušil, jaké myšlenky mohou být v dopise „zakódovány“. V odpovědi vyslovuji souhlas s jeho názory a poukazuji na to, že například spojením vědomostí a metodických zkušeností nás dvou by určitě bylo možné dosáhnout víc, než když každý z nás pracuje na jiném konci světa. V tom čase jsem ještě nechápal způsob japonské mezilidské komunikace v nepřímých a nejrůznějších jinotajích a odpověděl jsem pouze tolik, že já mám na tyto problémy stejný názor. Přitom jsem si vůbec neuvědomil to, co on z toho vyrozuměl. To se však dozvím až za pět let od jeho šéfa, jenž se cestou náhodou zastaví na tom pracovišti v USA, kde já budu v roce 1964 na půl roku pracovat.

Přichází Monty

Začátkem šedesátých let poslal Nikita Chruščov z Kremlu trochu tepla i k nám. Náš pan ředitel proto ihned naplánoval společnou cestu na 3. světový sjezd o štítné žláze do Londýna v létě 1960, kde jsme se setkali i s americkým profesorem Monte A. Greerem z Portlandu ve státě Oregon, jenž pracoval na podobné problematice štítné žlázy jako já a dokonce i moje skromná práce publikovaná v zahraničí neunikla jeho pozornosti. Moje angličtina však tehdy na podrobnou a plynulou diskusi nestačila. Podobnou nedokonalou angličtinou s ním mluvil i náš pan ředitel o tom, že se pokusíme uspořádat ve Smolenickém zámku nedaleko Bratislavy mezinárodní sympóziu o těchto problémech, na něž bychom ho rádi pozvali jako hlavního řečníka, což se nám ve skutečnosti podařilo až za dva roky.

Tenkrát v Londýně však ani sám Monty ještě netušil, že už v březnu příštího roku bude nečekaně pozván přednášet na kongres do Vídně, kde si potom vypůjčí ten slavný malý volkswagen a přijede ještě na týden k nám. Díky téměř každodennímu hlasitému studiu a čtení odborné literatury moje angličtina už stačila na odborné diskuse s ním, jak se velmi brzy ukázalo.

Světoběžník Monty však měl v úmyslu využít svou návštěvu „za železnou oponou“ i na poznání Slovenska, vždyť také proto přijel z Vídně autem. Zeptal se přímo pana ředitele, zda dovolí, abych ho na této cestě doprovázel, když uhradí všechny moje cestovní výlohy.

Pan ředitel souhlasil a dalšího dne jedeme v Montyho „broukovi“ do Vysokých Tater přes Banskou Bystricu a sedlo Čertovica v Nízkých Tatrách. Zpátky zase pojedeme podél řeky Váhu, přes Liptovský Mikuláš, Žilinu a Trenčín, aby viděl kus Slovenska.

Silnice jsou rozbité a neupravené a místy tenká vrstva namrzlého sněhu. Auta na silnicích jsou ještě velkou vzácností, jen občas potkáváme nákladní auto nebo linkový autobus.

Monty řídí a sem-tam se na něco zeptá, ale v každodenní konverzaci jsem ještě pořád slabší než ta moucha koncem prosince.

Kdesi za Nitrou stojí uprostřed vesnice kostel a travnatý kopeček kolem něho je obehnan zdí. Monty se překvapeně zeptá, proč taková zeď. Rychle si sestavuji větu a pak suverénně odpovídám, že „some centuries ago this country has been several times invaded by Turkeys“, a lidé se před Turky uchýlovali do kostela, protože ti vraždili, pálili, rabovali a brali do zajetí mladé ženy. V té chvíli jeho hrdlo vybuchlo záchvatem smíchu a mně v duchu bleskla otázka, jak jen se může takovým hrůzám smát. Dostalo se mi však poučení, že „turkeys“ jsou krocani a skuteční Turci jsou „Turks“. Umínil jsem si, že toto se mi už nikdy nesmí stát.

Ale stalo se – už za půl hodiny. Zastavíme ve Svatém Beňadiku a Monty obdivuje impozantní budovu kláštera a chrámu stojícího nad námi na kopci. Já ze sebe pomalu soukám větu, že to mělo v 11. století velký význam pro rozvoj vzdělanosti na Slovensku. Monty pevně sevřel rty a s uznáním pokýval hlavou. Vždyť kde byla Amerika v 11. století! Já však chci zdůraznit význam kláštera v šíření vzdělanosti a vážně dodávám „you know, that time the only educated people here were monkeys“. Jeho další výbuch hrdelního smíchu mne však téměř rozplakal. Zase strašná chyba! Protože mniši jsou jednoduše „monks“ a ti „monkeys“ – to jsou přece opice.

Montyho upřímný hrdelní smích a jeho dobrosrdečně zaslzené oči ho definitivně změnilly z váženého pana profesora na mého celoživotního přítele.

Třikrát budu pracovat u něho v Portlandu, a to v letech 1964, 1972 a 1975, a on při svých cestách do Evropy nikdy nevynechá Bratislavu. V osmdesátých letech bude u něho pracovat také mladší kolega Vlado, s nímž po sametové revoluci předloží společný projekt a získají od americké strany americko-slovenský grant. Pak bude Monty i s manželkou Peggy navštěvovat Bratislavu každoročně na několik týdnů a pracovat u nás na řešení společného úkolu. O to větší lítost nám

pak zůstane, když v roce 2003 společně tragicky zahynou při autohavárii v USA.

* * *

V poloprázdném Grandhotelu Praha v Tatranské Lomnici Monte pro nás najal dva pokoje. Počasí bylo mlhavé a deštivé, na horách asi sněží. Jednoho dne zajíždíme pouze na procházku kolem Štrbského plesa. Na štěstí právě neprší, ale hory jsou utopeny v mracích. Dalšího dne jsme se vypravili do Levoče, prošli středověkým náměstím a prohlédli si slavný ručně vyřezávaný oltář Mistra Pavla. Třetího dne už nevím, co podniknout, i napadlo mne, že zajedeme do Demänovské jeskyně. Monte byl nadšen a měl jsem dojem, že v životě ještě nic podobného neviděl. V Americe určitě mají také jeskyně, ale možná málo krápníkových, ale on o nich nic bližšího nevěděl. Zato byl překvapen, když mu řeknu, že u nás jich máme desítky a všechny zatím ještě ani nejsou zpřístupněny.

Odpoledne se mraky začínají trhat a cestou od Liptovského Mikuláše k Popradu mezi nimi vidíme jednotlivé štíty. Monte vyslovuje svůj obdiv. Něco takového prý nečekal.

Dalšího dne je neděle a probouzíme se do slunečného rána. Konečně jsme uviděli Lomnický štít a já jsem Montyho vylákal na cestu do Ždiaru s tím, že si tam může nafilmovat lidi v krásných krojích, když budou vycházet z kostela.

Ždiar byl však zavalen spoustou sněhu a sotva se našel kousek místa, kde Monty mohl na kraji hlavní silnice odstavit svého „brouka“ s vídeňským číslem. S kamerou se přebrodíme spoustou sněhu ke kostelu, ale máme smůlu. Lidé vycházejí z kostela bez krojů a na moji otázku vysvětlili, že v období půstu se v krojích do kostela nechodí, což jsem netušil. Naštěstí jeden ochotný strýc nás zavedl do místního muzea krojů a poprosil paní správkyni, která vstala od nedělního oběda, aby pro vzácného amerického hosta otevřela. Dokonce si oblékla ženský kroj, pro mne vybrala mužský kroj, dala mi do ruky valašku a já jsem se pokusil o dva

tři skoky zbojnického tance „odzemku“. Monty to natočil i s paní správkyní stojící vedle mne. Ten můj „odzemok“ by lépe předvedl každý slon! Když potom tu hrůzu jednou promítal svým hostům v Americe při jedné „párty“ za mé přítomnosti, úspěch byl velký, zvláště když mezi sebou viděli i aktéra tohoto odzemku. Zachránily to ale pěkné a pro hosty zajímavé kroje, které jsme měli na sobě.

U volkswagenu nás už čeká ozbrojený příslušník bezpečnosti, a hned zvsoka na nás, kdo jsme, proč tu parkujeme a co tady hledáme. Když mu vysvětluji, že toto je vážený profesor z Ameriky a oficiální host Slovenské akademie věd a já jsem jeho oficiální průvodce, jeho sveřepý výraz ani trochu neustupuje a vrcholí ve chvíli, když zjistí, že profesor nemá u sebe pas, ale jen mezinárodní řidičský průkaz.

„Musíte jít se mnou sepsat zápis!“

Vysvětluji to Montymu, ale vidím na něm obavy, protože určitě má své informace o tom, co všechno se mu může stát za hranicemi železné opony. V té chvíli však mám obavy i já.

Brodíme se hlubokou závějí a „příslušník“ do mě cestou hučí, že tady je blízko státní hranice s Polskem, že už tady měli všelijaké případy a že takoveto rakouské vozidlo dokonce i s Američanem bez pasu, to není jen tak! Moje obavy se zvětšují, protože tento fanatik může nadělat velké problémy, zejména když to pak dostanou do ruky ještě větší fanatici, jakých u nás neustále přibývá.

Přicházíme k pěknému novému domečku, na rohu tabule „Verejná bezpečnosť“, a příslušník nás po úzkých venkovních schodech vede do poschodí. V kanceláři dřevěný stůl, čtyři židle, zavřená skříň s visacím zámkem, na zdi polička s nějakými knížečkami. Asi předpisy.

Usedáme a Monty vypadá trochu ustrašeně. Příslušník vytahuje čistý papír a tužku. Pak se mne ptá, jak se ten pán jmenuje. Říkám, že se jmenuje Grýr, ale píše se to G-r-e-e-r. Příslušník zřejmě nechápe, jak se může jméno jinak vyslovit a jinak psát. Udiveně na mě hledí, a proto mu to raději píši sám velkým tiskacím písmem.

„A to je křestní jméno?“ ptá se.

„Ne, to je příjmení.“

„A křestní jméno má jaké?“

„Jedno je Monty, ale píše se Monte, a to druhé je Arnold.“

Zdá se, že nechápe ani to, jak může někdo mít dvě křestní jména. Možná jsem měl říci, že to druhé má po otci, ale kdoví, zda to by pochopil.

Když se začal vyptávat na data narození, prozíravý Monty už mezitím odhadl situaci a se širokým úsměvem rozšafně vytáhl pouzdro s americkými cigaretami. Nabídl překvapenému příslušníkovi a ten, když možná jen co levým okem uviděl nezvyklé cigarety a ucítil jejich nezvyklou vůni, změnil se skoro k nepoznání. V té chvíli tuto změnu využívám i já, a když na jeho stole vidím telefon, navrhuji, aby on sám zavolał přímo do hotelu Praha, kde mu určitě řeknou číslo Monteho pasu a potvrdí také to, že je tam ubytován.

Tak se stalo, hotel to potvrdil, a dokud se nedokouřilo, panovala dobrá nálada. Pochopil jsem, že bude možná dobře, když příslušníka ujistím, že na tuto událost úplně zapomeneme. Monty to však nezapomněl a podobně jako o těch útočích krocanů z Maďarska i o těch učených opicích v Beňadiku ještě po dlouhá léta často vše vyprávěl na mezinárodních sympóziích, ale zejména pak to, jak byl policií zatčen v Tatrách. Ale kdoví, co k tomu ještě dodával, když já jsem u toho nebyl.

Recepční v hotelu mi pak řekla, že podobný případ ještě neměli.

Po svém příjezdu domů mi Monty poslal pozvání ke studijnímu a pracovnímu pobytu v jeho laboratoriu na University of Oregon Medical School ve městě Portland ve státě Oregon na severozápadním cípu USA.

Do Ameriky s prázdnou kapsou

Schvalování cesty k Montymu do Portlandu se táhne skoro rok, ale my už máme svou malou základní organizaci naší „státostrany“, která funguje přesně tak, jak jsme si předsevzali: vše, čeho bude zapotřebí, jedině ve prospěch našeho ústavu.

I když vyhlídky na mou cestu jsou dobré, doslova k zemi mě tlačí pomyšlení na to, že na půl roku budu muset opustit nejen Anku, ale i čtyřletého Mirka a dvouletou Miladku, a vydat se sám do dalekého světa plného nástrah. Jinak to však nejde. Náš současný režim předepsal, že oni musí zůstat doma jako rukojmí, což jsem pak v Americe těžce pociťoval, ale také musel dlouho vysvětlovat každému, kdo se na mou rodinu zeptal. Všichni si mysleli, že jsem od rodiny jednoduše utekl. Pokud byl u toho Monty, tak každému potvrdil, že oni opravdu museli zůstat doma, jinak by mi policie nevydala výjezdní doložku k pasu.

Přítel Hugo ze Švýcarska, který se mnou pracoval a byl v Portlandu i s manželkou a dvouletou dcerkou, mě však v tomto směru plně pochopil. Oba se stali mými dobrými přáteli. Občas mne pozvali na výlety do okolí svým autem a někdy i domů na večeri. U nich jsem se naučil jíst špagety, které jsem nikdy předtím neviděl. Budeme se potom dlouhá léta setkávat na různých sjezdech a dosud jsme ve spojení prostřednictvím elektronické pošty.

Po schválení cesty jsem se s Montym dohodl na příjezdu koncem května 1964. Akademie má cenovou dohodu s Air India, proto musím letět s nimi tam i zpět za výhodnou cenu 400 dolarů. Potřebných 2800 korun při výhodném úředním kurzu 7:1 (kdybych letěl soukromě, tak bych měl kurz 28:1) si však musím půjčit od matky, protože naše rodinné úspory by na to zdaleka nestačily. Na cestu mi akademie poskytla kapesné pět dolarů jako půjčku, kterou však musím po návratu vrátit, a takto vyzbrojen vyrazím do boje s nástrahami kapitalismu. Na černém trhu se nám tenkrát nepodařilo sehnat ani cent.

Jednoho májového rána se loučím s dětmi a matkou a odcházím s Ankou na zastávku autobusu. Cestou se slova těžce tlačí z úst a zůstávají jen mlčenlivé pohledy. V mysli víří vidiny všech možných rizik a komplikací, které mne mohou čekat tam venku. Netušíme však, že s několika se nečekaně setkáme už dnes.

Při vnitrostátním letu do Prahy stačí jen předložit letenku a odevzdat zavazadlo. Problémy s teroristy začnou až za půl století. Blížící se odlet nám však rozvazuje jazyky a řeč se stochí na problémy budoucí komunikace na velkou vzdálenost. Přerušují nás jen časté pohledy na hodinové ručičky. Internet se nezrodil ještě ani v osvícených hlavách a komunikační družice dosud nelétaly. Na telegram podmořským kabelem ani na telefon by mých pět dolarů určitě nestačilo, a proto zůstává jen dopis leteckou poštou, který bych poslal v den příletu. Podobné dopisy však u nás procházejí cenzurou a tato procedura trvá týden, což víme podle toho, jak nám docházejí dopisy od Montyho nebo od Micua z Japonska.

Vtom místní rozhlas hlásí: „Československé aerolinie s politováním oznamují, že odlet linky OK do Prahy s pravidelným odletem devět hodin dvacet minut se odkládá na neurčito. Cestující budeme o dalším vývoji pravidelně informovat.“

Bác! Jsme zděšeni. Já přece musím ihned po příletu do Prahy co nejrychleji do Československé akademie věd naproti Národnímu divadlu, odkud se mnou půjde pracovnice zahraničního oddělení na velvyslanectví USA na Malou Stranu pro vízum. Musím se dostavit osobně a je jasné, že to zmeškám, protože úřadují jen do dvanácti.

Co teď? Jedině telefon! Hledáme drobné na automat, i když víme, že ve městě funguje sotva každý pátý. Bude to na letišti jiné? Nebylo. Běháme po halách a chodbách, našťestí jsme jeden našli. Tenkrát však volat do Prahy přímo nebylo možné, to šlo jen dálkovými linkami přes poštu, a proto z paměti vytáčím číslo zahraničního oddělení naší akademie. Jsou překvapeni, ale pomohou. Ani to však nezaručuje, že vízum stihnu. K čertu!